

Fenomenul „Badantelor” românce din Italia. O analiză critică a efectelor dereglementării muncii de îngrijire în Italia

Sebastian Țoc

Acest proiect își propune să analizeze situația badantelor românce din Italia care locuiesc 24/7 în locuințele beneficiarilor serviciilor de îngrijire. Istoric, Italia face parte din tipologia statelor care au încurajat păstrarea muncii de îngrijire în interiorul familiei. În contextul schimbărilor generate de modelul economic care a devenit dominant după anii 1980 și ulterior a căderii zidului Berlinului, treptat, munca de îngrijire a fost redirecționată către îngrijitoare migrante, preponderent din Europa de Est. Acest proces de comodificare a muncii de îngrijire a fost posibil în contextul nivelului scăzut de trai din țările est-europene ce a urmat procesului de dezindustrializare prin privatizare și a implementării unui model de capitalism care se bazează preponderent pe forță de muncă ieftină. Acesta este unul dintre motivele principale pentru care România trimite un număr foarte ridicat de îngrijitoare în Italia, Spania și Austria.

Potrivit Organizației Internaționale a Muncii, lucrătoarele și lucrătorii domestici reprezintă unul dintre grupurile cele mai vulnerabile de muncitori, o parte dintre aceștia lucrând informal, fără să fie înregistrați și fără să beneficieze de protecție socială adecvată sau de respectarea drepturilor. Una din cinci persoane care practică munca domestică are statutul de migrant internațional, statut care îi vulnerabilizează suplimentar, numai 10% din total fiind protejate de legislația muncii (International Labour Office 2013) .

Numeroase state din Europa Occidentală au experimentat în ultimii 30 de ani schimbări în privința mecanismelor prin care este furnizată îngrijirea pe termen lung. Literatura de specialitate care analizează tipologia statelor bunăstării (Esping-Anderson 1990) este relevantă pentru înțelegerea felului în care este furnizată protecție socială și bunăstare în funcție de trăsăturile instituționale ale acestora. La origine, principala distincție, realizată pe baza felului în care are loc împărțirea responsabilității de furnizare a bunăstării între stat, piață și familie, a fost între: state ale bunăstării liberale specifice spațiului anglo-saxon; social-democrate, specifice spațiului nordic; și conservator-corporatiste specifice Europei Centrale și de Sud (Esping-Anderson 1990). Ulterior, s-a discutat despre un al patrulea model, cel sudic sau mediteranean, care are caracteristici distincte de modelul conservator-corporatist (Ferrera 1996, 2010), având trăsături instituționale și evoluții istorice și culturale comune. Printre caracteristici se numără

existența unei piețe a muncii fragmentate și a unui sistem de protecție socială subdezvoltat (fiind dependent de nivelul de dezvoltare al regiunilor), populație ocupată în sectoare periferice sau în economia informală (în special în cazul femeilor), iar munca de îngrijire tinde să fie neremunerată și cade în general sarcina familiei. Italia poate fi considerată una dintre țările reprezentative pentru acest regim al bunăstării. Istoric, munca de îngrijire a persoanelor vârstnice și a copiilor a revenit în principal familiei, și în mod particular femeilor, acesta fiind unul dintre motivele pentru care Italia are printre cele mai scăzute rate de ocupare în rândul femeilor și un procent important de femei care lucrează *part-time*. Treptat însă, munca de îngrijire, în special îngrijirea vârstnicilor, a fost redistribuită printr-un proces de comodificare către persoane migrante, cele mai multe femei din Europa de Est, fără calificări specifice, în multe cazuri locuind 24 de ore, 7 zile pe săptămână în gospodăria în care și muncesc. Acest fenomen a început în anii 90 și s-a accentuat după 2000 pe fondul îmbătrânirii populației și creșterii speranței de viață la naștere, precum și pe fondul creșterii ratei de ocupare în special în rândul femeilor în contextul tranziției către modelul dual de susținere a familiei (*dual-breadwinner model*) concomitent cu un sistem de protecție socială care pune accentul mai degrabă pe transferuri sociale monetare destinate îngrijirii decât pe servicii sociale (Bauer și Osterle 2013, Bordogona și Ornaghi 2012, Di Rosa et al. 2012). De altfel, suportul public pentru îngrijire în Italia se bazează în continuare pe mai multe tipuri de transferuri financiare, cea mai comună fiind indemnizația de însoțitor (*indennità di accompagnamento*) de care beneficiază peste 10% din totalul persoanelor peste 65 de ani. Acestea au nevoie de un însoțitor pentru desfășurarea activităților zilnice și nu trebuie să justifice în vreun fel cheltuirea banilor (King-Dejardin 2019). În acest mod s-a dezvoltat modelul de furnizare a îngrijirii intitulat „migrant în familie” (*migrant-in-the-family care model*) care treptat a luat locul modelului „femeia în familie” (*woman-in-the-family care model*) (King-Dejardin 2019). În prezent, acesta este modelul de îngrijire dominant, îngrijitoarele salariate, numite badante, adesea locuind în aceeași gospodărie cu beneficiarii, reprezentând stâlpul de temelie al sistemului de îngrijire a vârstnicilor în Italia (Castagnone et al. 2013).

În cercetarea de față mă voi concentra pe analiza situației persoanelor care practic munca de îngrijire a vârstnicilor și locuiesc 24/7 în aceeași gospodărie cu cei pe care îi îngrijesc. Specific, voi analiza situația badantelor din Italia care au migrat din România și a politicilor care reglementează munca acestora. Aceste lucrătoare sunt foarte expuse la încălcarea drepturilor, de

exemplu, numărul de ore de lucru tinde să fie foarte ridicat, reflectând implicarea non-stop a lucrătoarelor (estimări sugerează că 20% lucrau între 9-12 ore pe zi și alte 26% lucrau peste 12 ore pe zi), fac mai multe tipuri de munci, învață ad-hoc ce trebuie să facă la locul de muncă, au restricții de mobilitate, tensiuni emoționale și psihologice etc. (Di Rosa et al. 2012, King-Dejardin 2019).

Cercetarea va fi structurată în jurul a trei obiective:

1. Analiza critică a politicilor care reglementază munca de îngrijire la domiciliu realizată de migranți în regim 24/7 de ore în Italia.
2. Înțelegerea experiențelor badantelor române din Italia referitoare la ce presupune munca de îngrijire la domiciliu 24/7 de ore și nevoilor pe care acestea le au în contextul problemelor specifice pe care această muncă le presupune.
3. Analiza impactului pe care migrația pentru muncă a badantelor din Italia le are asupra familiei din România și realizarea de recomandări pentru sprijinirea „familiilor rămase în urmă”, în special copii și vârstnici.

Metodologia cercetării este specifică cercetării calitative. Demersul se află la intersecția dintre două perspective epistemologice: constructivism și transformativ (Bryman 2012, Creswell 2013). Prezenta cercetare își propune să genereze o mai bună înțelegere a felului în care se desfășoară munca badantelor române care lucrează în Italia utilizând experiența proprie a acestora și interpretând-o în relație cu contextul istoric, instituțional și politic mai larg. Totodată, această cercetare are și o dimensiune transformativă, având ca scop propunerea de măsuri care pot îmbunătăți protecția socială, condițiile de muncă și a situația familiei rămase în țară. Metoda de cercetare care va fi utilizată este interviul în profunzime (Babbie 2010, Legard et al. 2003) cu badante care lucrează în prezent în Italia care va fi structurat pe teme generale de interes și care are scopul de a genera date detaliate, fiind urmărită specificitatea răspunsurilor. Îmi propun să realizez aproximativ 15-20 interviuri (numărul poate să difere în funcție de gradul de saturație al informației). Omogeneitatea grupului este importantă pentru a înțelege experiențele persoanelor intervievate într-un context structural similar. Tehnica de eșantionare va fi una neprobabilistă, de tip bulgăre de zăpadă. În ceea ce privește analiza politicilor relevante pentru munca de îngrijire, metodologia va urmări atât analiza de politici ca activitate academică – înțelegerea teoretică și în context istoric a evoluției și procesului de înfăptuire a unor politici, cât și analiza de politici ca activitate practică sau aplicativă, axată pe înțelegerea elementelor care pot soluționa problemele

specifice cu care se confruntă lucrătorii și lucrătoarele migrante din sectorul îngrijirii (Miroiu 2001, 17).

Bibliografie:

- Ban, Cornel. 2014. *Dependență și dezvoltare. Economia politică a capitalismului românesc*. Cluj Napoca: Tact.
- Bauer, Gudrun și August Österle. 2013. Migrant care labour: The commodification and redistribution of care and emotional work. *Social Policy and Society* 12(3), 461-473.
- Bordogna, Mara Tognetti și Annalisa Ornaghi. 2012. The 'Badanti' (Informal Carers) Phenomenon in Italy: characteristics and peculiarities of access to the health care system. *Journal of Intercultural Studies* 33(1), 9-22.
- Castagnone, E., Salis, E. and Premazzi, V. 2013. Promoting integration for migrant domestic workers in Italy, *International Migration Papers* No. 115. Geneva: ILO.
- Di Rosa, Mirko, et al. 2012. The impact of migrant work in the elder care sector: recent trends and empirical evidence in Italy. *European Journal of Social Work* 15(1), 9-27.
- Dragolea, Alina. 2016. *Statul bunăstării după criza economică*. București: Tritonic.
- Domnisoru, Ciprian. 2014. *The largest drop in income inequality in the European Union during the Great Recession: Romania's puzzling case*, ILO.
- Esping-Andersen, Gosta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press
- Ferrera, Maurizio. 1996. The southern model of welfare in Europe, *Journal of European Social Policy* 6(1), 17-37.
- Ferrera, Maurizio. 2010. The South European Countries. In *The Oxford Handbook of the Welfare State*, de F. Castles et al. (eds.) OUP Oxford.
- Gallotti, Maria și Jesse Mertens. 2013. Promoting integration for migrant domestic workers in Europe: A synthesis of Belgium, France, Italy and Spain. *International Migration Papers No. 118*. Geneva: ILO.
- International Labour Office. 2013. *Domestic workers across the world: Global and regional statistics and the extent of legal protection*. Geneva: International Labour Office.
- King-Dejardin, Amelita. 2019. The social construction of migrant care work at the intersection of care, migration and gender. *International Labour Organization Report*, 978-92.
- Monitor social. 2018. Contracte de muncă: întreprinderi de stat vs întreprinderi private. Fundația Friedrich Eberth Stiftung. Accesibil la <https://monitorsocial.ro/data/contracte-de-munca-intreprinderi-de-stat-vs-intreprinderi-private/>
- Nölke, Andreas și Arjan Vliegthart.(2009) Enlarging the varieties of capitalism: The emergence of dependent market economies in East Central Europe. *World politics* 61 (4), 670-702.
- OECD. 2019. *Talent abroad: a review of Romanian emigrants*. Paris: OECD Publishing.
- Pantea, Maria-Carmen. 2012. Grandmothers as main caregivers in the context of parental migration. *European Journal of Social Work* 15(1), 63-80.
- Pasti, Vladimir. 2006. *Noul capitalism românesc*. Iași: Polirom.

- Rugolotto, Silvana, Alice Larotonda, and Sjaak van der Geest. 2017. How migrants keep Italian families Italian: badanti and the private care of older people. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 13(2): 185–197 .
- Sandu, Dumitru. 2010. *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*. Iași: Polirom.